

Groeiende rol van het MKB in grafische bedrijfstak

Citation for published version (APA):

Carree, M., & Prince, Y. (1993). Groeiende rol van het MKB in grafische bedrijfstak. *Graficus magazine : bijlage bij Graficus, onafhankelijk weekblad voor de grafische en communicatie-industrie*, 1993, 1,3-4.

Document status and date:

Published: 01/01/1993

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

BrancheBeeld

Gebaseerd op onderzoeksgegevens van het Koninklijk Verbond van Grafische Ondernemingen, Startbaan 10, 1180 AE Amstelveen

KVGO

Drukkerijen steeds dichterbij eindconsument

Groeiende rol van MKB in grafische bedrijfstak

In het kader van een EG-programma, het Stimulation Program Economic Sciences, is in het project 'Industry Dynamics and Small Firms' door EIM Small Business Research and Consultancy onderzoek verricht naar de rol van het MKB in de grafische bedrijfstak. Met name is ingegaan op de factoren die de toenemende rol van het MKB kunnen verklaren.

In dit artikel wordt hiervan beknopt verslag gedaan. Voornamelijk de stijgende specialisatiegraad, gecombineerd met de toenemende groepsvorming blijken de

bedrijfstak de laatste jaren sterk te hebben beïnvloed. Tot in de jaren zeventig is er in de geïndustrialiseerde landen een trend geweest naar een steeds grotere bedrijfs-

grootte. Vooral in de industrie profiteerden grote bedrijven van schaalvoordelen ten opzichte van kleine bedrijven. Het aandeel van het midden- en kleinbedrijf (MKB) in de economie kromp langzaam maar gestaag in. Sedert de jaren zeventig is het echter in de industrie de gediversificeerde grote bedrijven veel minder voor de wind gegaan.

In de statistieken is een duidelijke omslag van de genoemde trend van schaalvergroting zichtbaar. Bekijken we bijvoorbeeld het aandeel van de Fortune 500 in het Amerikaanse BNP dan vertoont dit nog een stijging van 37 pct in 1954 tot 58 pct in 1979. Dit aandeel is echter snel teruggezet tot 42 pct in 1989. Het MKB in de Nederlandse industrie neemt ook een steeds groter aandeel in de totale werkgelegenheid in. Tussen 1971-1987 is dit aandeel voor bedrijven met minder dan 100 werknemers gegroeid van 33 naar 35 pct.

Grafische bedrijfstak

Ook in de grafische bedrijfstak is het aandeel van het MKB over de laatste twee decennia gegroeid. Tabel 1 laat voor de zes grootste bedrijfstakken in de industrie (gemeten in totale werkgelegenheid) het aandeel van het MKB en de ontwikkeling daarvan zien. Hieruit blijkt dat het aandeel van het MKB in de grafische bedrijfstak zelfs sneller is gegroeid dan gemiddeld in de gehele Nederlandse industrie.

Tabel 2 toont voor het georganiseerde bedrijfsleven (KVGO-leden) de ontwikkeling van werkgelegenheidsaandelen van zeven grootteklassen over de periode 1977-1992. Het valt op dat de klasse van bedrijven met 20-50 werknemers de laatste vijftien jaar een sterke groei heeft doorgeemaakt, terwijl de klasse van de grootste bedrijven (meer dan 200 werknemers) een belangrijke afname laat zien. Ook in andere landen valt een soortgelijke ontwikkeling waar te nemen. In tabel 3 is af te lezen dat het aandeel van het MKB in de grafische bedrijfstak ook in het Verenigd Koninkrijk en Denemarken is toegenomen. In beide landen, net als in Nederland, valt op dat het totaal aantal bedrijven in de grafische sector groeit.

Zeven factoren

In het algemeen kan gesteld worden dat aan de toenemende rol van het MKB in de

(lees verder op pagina 3)

Tabel 1 Het MKB-aandeel van enkele industriële bedrijfstakken, gemeten in werkgelegenheid

bedrijfstak	MKB-aandeel gemiddeld over 1971-1987 percentage	groei MKB-aandeel 1971-1987 procentpunten
voedings- en genotmiddelen-industrie	34,9	-1,8
grafische industrie	48,9	4,6
chemische industrie	10,5	-3,0
metaalproducten-industrie	56,3	9,6
machine-industrie	41,9	16,4
elektrotechnische industrie	7,6	5,2
totale industrie	34,3	2,1

Bron: M.A. Carree, R.J.G. den Hertog en A.R. Thurik, 1993, Het aandeel van het midden- en kleinbedrijf, Bedrijfskunde, te verschijnen.

Tabel 2 Het aandeel van de grootteklassen in de totale werkgelegenheid, alsmede het aantal georganiseerde bedrijven en het corresponderende aantal werknemers

jaar	1-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	≥200	bedrijven	werknemers
1977	5,2	8,0	12,2	17,2	14,9	14,0	28,5	2269	43148
1982	6,0	8,5	12,4	18,3	15,4	12,1	27,3	2523	43836
1987	5,6	8,7	13,0	21,7	14,0	14,1	22,9	2441	43105
1988	5,5	8,9	12,7	22,7	13,3	13,3	23,7	2491	44573
1989*	4,7	8,1	12,0	22,3	14,7	14,2	24,0	2770	53686
1990	4,7	7,9	12,3	23,1	15,4	14,9	21,7	2853	55653
1991	4,8	8,2	12,3	23,3	15,9	14,1	21,4	2942	56986
1992	4,8	8,8	12,0	24,4	16,2	13,2	20,6	3009	56841

Bron: Jaarverslagen KVGO

* Sinds 1989 worden ook de FGE-leden meegeteld.

Tabel 3 De grafische industrie in het Verenigd Koninkrijk, Nederland en Denemarken

	Verenigd Koninkrijk ¹		Nederland ²		Denemarken ²	
	1979	1989	1971	1987	1980	1989
aantal bedrijven	11155	19232	1893	2592	1907	2052
werkgelegenheid	323300	313500	54642	44786	29142	32990
MKB-aandeel (in werkgelegenheid)	37,6	47,0	44,8	56,9	58,9	63,5

Bron: Michael Kitson, Yvonne Prince and Mette Mønsted, 1993, Industry dynamics and small firm development in the European printing industry: case studies of Britain, The Netherlands and Denmark, EIM Small Business Research and Consultancy, Zoetermeer.

¹ Inclusief de uitgeverijen, ofwel SBI 27.1 en SBI 27.3

² SBI 27.1

KVGO

Omzet per persoon in grotere bedrijven is hoger KVGO-enquête geeft aardig beeld van zeefdrukkerijen

Het KVGO voert al jaren voor, en in samenwerking met, de sectie Zeefdruk onderzoek uit onder leden-bedrijven. Dit heeft als doel inzicht te verkrijgen in de economische ontwikkeling van de zeefdrukkerijen in Nederland. Verder trachten daarmee mogelijke trends aan te geven binnen bepaalde produktgroepen.

Het onderzoek is dit jaar nieuw van opzet. De gekozen indeling naar produktgroepen sluit nu aan bij de internationaal veel gebruikte produktenlijst van de FESPA. Om onderzoekstechnische redenen zijn enkele produkten gegroepeerd, zodat er uiteindelijk zeven categorieën zeefdrukprodukten te onderscheiden zijn:

- grafische zeefdruk op papier en karton
- op harde en zachte kunststoffen (exclusief signs en fleetmarkings)
- signs

- fleetmarkings
- textiel en bedrukte kleding (inclusief transfers)
- overig industrieel zeefdrukwerk
- overig grafisch zeefdrukwerk.

Alle 200 bedrijven die 1 januari 1993 lid waren van de sectie Zeefdruk zijn voor het onderzoek uitgenodigd. Van de 200 formulieren kwamen er 41 volledig ingevuld en op tijd retour (21 pct).

f 70 miljoen omzet

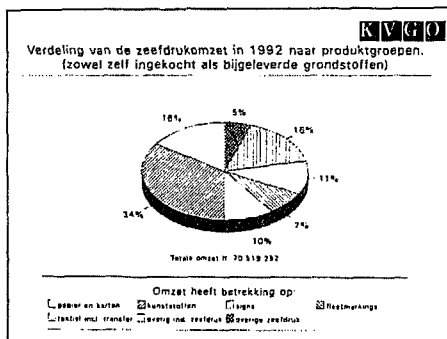
De 41 deelnemende bedrijven realiseerden in 1992 een totale zeefdruk omzet van ruim f 70 miljoen. Dit komt neer op een gemiddelde omzet per werknemer van f 156.255. De per persoon behaalde omzet is hiermee zo'n 3,5 pct hoger dan in 1991 (f 150.986). Net als in het voorgaande jaar is de gemiddelde omzet per persoon in de grotere bedrijven (met 10 of meer personen) hoger dan in de kleinere bedrijven (respectievelijk f 158.145 en f 148.753). In 1992 heeft ruim 90 pct van

de zeefdruk omzet betrekking op zelf ingekochte grondstoffen. Het overige deel wordt gerealiseerd op bijgeleverde grondstoffen. Bij de bedrijven met 10 of meer werkzame personen is het aandeel van de omzet op zelf ingekochte grondstoffen groter dan bij de kleine bedrijven.

Kunststoffen

Bijgaand schema laat de verdeling van de zeefdruk omzet (op zelf ingekochte en bijgeleverde grondstoffen) naar produktgroepen zien. Daaruit blijkt ook dat de omzet op kunststoffen (exclusief signs en fleetmarkings) het belangrijkste is, gevolgd door die op papier en karton en overige industriële zeefdruk. Bij de kleine bedrijven zijn de verhoudingen uiteraard anders dan bij de grote bedrijven. Bij de bedrijven met minder dan 10 werkzame personen ligt de nadruk meer op textiel (inclusief transfers) en minder op papier en karton.

Voor het eerst is in de enquête gevraagd naar de waarde van en het soort zelf ingekochte grondstoffen. Hierdoor ontstaat een duidelijker beeld over het aandeel van de zelf ingekochte materialen in de zeefdruk omzet. Ook kunnen daardoor verschuivingen in de soorten gebruikte materialen worden gevolgd, bijvoorbeeld ten behoeve van het overleg met leden-leveranciers van de sectie. In totaal blijkt ongeveer 29 pct van de zeefdruk omzet (op zelf ingekochte grondstoffen) te bestaan uit zelf ingekocht materiaal. Dit percentage verschilt nauwelijks tussen kleine en grote bedrijven.

(vervolg van voorpagina)

economie zeven factoren ten grondslag liggen.

1. nieuwe technologieën hebben de ruimte geboden aan produktdifferentiatie, flexibiliteit en innovatie. Nieuwe technieken zijn niet langer uitsluitend gericht op grote productiehoeveelheden

2. de variatie in de consumentenvoorkeuren is toegenomen en daardoor tevens de vraag naar gespecialiseerde en geïndividualiseerde produkten. Dit biedt mogelijkheden voor kleine bedrijven zich te specialiseren in markt niches

3. de toegenomen internationale concurrentie door globalisatie heeft vooral de grote exportgerichte bedrijven in moeilijkheden gebracht. Flexibiliteit, vaak juist een sterk punt van kleinere bedrijven, speelt een centrale rol in deze concurrentiestrijd

4. de groei van de beroepsbevolking onder meer als gevolg van de toegenomen participatie van vrouwen in het arbeidsproces en de gematigde loonontwikkelingen van de jaren tachtig zijn voordelig ge-

weest voor de meer arbeidsintensieve kleine bedrijven

5. in sommige bedrijfstakken is deregulering doorgevoerd. Een voorbeeld hiervan is het afbreken van de monopolies van PTT Telecom. Dit heeft mogelijkheden voor het MKB geopend om op bepaalde markten te opereren

6. het belang van innovatieve activiteiten als strategisch instrument is toegenomen zoals duidelijk zichtbaar is in jonge bedrijfstakken zoals de computerbranche. Dit heeft gespecialiseerde en hoog opgeleide werknemers van grote bedrijven in staat gesteld zelfstandige bedrijven op te zetten (zogenaamde spin-off)

7. zoals hierboven al gememoreerd, is na de periode van sterke diversificatie van bedrijfsactiviteiten het motto back-to-core business (terug naar de kernactiviteiten) geworden. Hoe minder het aantal bedrijfsactiviteiten hoe lager de coördinatiekosten en hoe sneller op marktontwikkelingen gereageerd kan worden. Niet-kernactiviteiten worden vaak afgestoten door een management-buyout.

Voor de overgang van massaproductie naar gespecialiseerde en gedifferentieerde productieprocessen heeft een centrale rol gespeeld in de toegenomen rol van het MKB. Grote bedrijven proberen het tij te keren door de organisatie te reorganiseren in kleinere business units. Op deze manier probeert het grootbedrijf te profiteren van de toenemende voordelen van het klein zijn.

Interactie

De eerste twee redenen zijn duidelijk het meest belangrijk geweest in de grafische industrie. De interactie tussen een toenemende vraag naar gespecialiseerde en geïndividualiseerde produkten met korte levertijden en de groeiende technische mogelijkheden om deze aan te bieden heeft de bedrijfstak sterk beïnvloed. De stijgende eisen met betrekking tot produktkwaliteit en levertijd zijn in het voordeel van flexibele bedrijven met hoogwaardige technologieën. Het is dan ook

(lees verder op pagina 4)

OESO-voorspellingen blijven vooralsnog somber Ook afnemende produktie in de grafische industrie

De economische ontwikkeling heeft ook dit jaar nog geen werkelijke tekenen van herstel te zien gegeven. Na een toename van bijna anderhalf procent in 1992, is de verwachting dat de groei van het Bruto Binnenlands Produkt in de OESO-landen dit jaar op ongeveer één procent uit komt.

Rondt alarmerend echter is de oplopen van de werkloosheid, welke volgens de prognoses in het lopende jaar in de OESO-landen een niveau van ruim 8 pct van de bevoelingsbevolking zal bereiken. Volgens de Macro Economische Verkenning van het Centraal Planbureau zal 1994 het jaar zijn waarin de Europese economieën voorzichtig weer uit het conjuncturele dal beginnen te klimmen.

Zo wordt de groei van het binnenlands produkt voor het gehele OESO gebied voor volgend jaar geraamd op ongeveer 2,5 pct. Van een afname van de werkloosheid lijkt echter voorshands geen sprake. 1994 zal naar verwachting zelfs het hoogste werkloosheidspercentage van de afgelopen decennia zien gaan geven. Gunstiger is de ontwikkeling van de consumptieprijs. Voor 1993 luidt de raming voor het OESO-gebied een toename van drieëneenkwart. Voor 1994 is een verdere terugloop van het inflatie percentage naar 3 pct voorzien.

Nederland

De Nederlandse economie bevindt zich op dit moment nog in een zorgelijke situatie. De groei van het nationaal inkomen is volledig gestagneerd, evenals de ontwikkeling van de produktie van bedrijven. Voor het eerst in vele jaren is er geen sprake van een toename van de export. De magere afzet ontwikkeling en de niet hooggespannen verwachtingen voor komend jaar zijn terug te vinden in de duidelijke afname van de investeringen door bedrijven. De werkgelegenheid neemt dit jaar, na een duidelijke groei in de afgelopen periode, zowel in arbeidsjaren als in

	1990	1991	1992	1993	1994
INTERNATIONAAL					
Koerswisselverschillen	5,0	4,0	3,1	0,5	4,0
NEDERLAND					
Loons en prijzen					
Constructiesector	2,9	3,5	4,5	3,3	0,8
Loonsomme per werknemer marktsector	3,0	4,4	4,5	3,3	2,0
Prijzenconstructiesector (prijsindex constructiesector)	-2,1	2,1	-3,4	0,0	0,8
Yakende bestanden en productie					
Goederenlever (excl. energie)	5,9	5,5	2,5	0,0	4,3
Goederenlever (excl. energie)	4,7	4,4	1,6	-1,0	3,0
Particuliere consumptie	4,2	3,0	3,1	0,5	0,5
Bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	2,4	4,4	-0,4	-4,3	0,0
Productie bedrijven (excl. energie)	4,5	2,4	1,4	0,0	1,0
Bruto binnenlands produkt (nationaal inkomen)	4,1	3,1	1,4	0,0	1,0
Arbeidsmarkt					
Groot werkgelegenheid in arbeidsjaren (x 1.000)	119	76	44	-37	-33
Groot werkgelegenheid in personen (x 1.000)	101	127	81	-18	-2
Dinamen					
Koopkracht modale werknemers (excl. incidenten)	2,4	-0,1	0,1	1,3	-1,5
Arbeidsloosheidsquote (geaverageerd, niveau, %)	80,2	81,2	84,8	85,8	85,0
Laagse rente (niveau in %)	1,9	8,7	5,1	6,5	6,0

Bron: Macro Economische Verkenningen 1994, Centraal Planbureau, september 1993.

werkzame personen af. Dat de loonsomontwikkeling uit de pas loopt met de gehele economische ontwikkeling wordt geïllustreerd door de gestaag oplopende arbeidsinkomensquote.

Voor 1994 wordt door het Centraal Planbureau voor Nederland, in het kielzog van de wat minder ongunstige verwachtingen voor het gehele OESO gebied, een – zij het een zeer bescheiden – ommekeer in de goede richting verwacht. De groei impulsen moeten met name van een wat aantrekkelijke export komen, terwijl de Macro Economische Verkenningen er van uitgaan dat de binnenlandse loonontwikkeling (door middel van een loonmaatregel) strak in de hand wordt gehouden.

Grafische industrie

De industriële produktie ligt in de eerste twee kwartalen van 1993 duidelijk op een lager niveau dan in de corresponderende periode vorig jaar. Dat is voor het eerst sinds de recessie van begin jaren tachtig.

Ook de grafische industrie ontsnapt niet aan de afnemende industriële produktie. Uit de bovenstaande figuur is duidelijk af te lezen dat de produktie in de eerste twee kwartalen van het lopende jaar onder het niveau van 1992 blijft.

De KVGGO Bedrijfsvergelijking geeft de deelnemende bedrijven een gedetailleerd beeld van de recente ontwikkelingen. Zo blijkt het bruto rendement van de deelnemende bedrijven over het eerste halfjaar van 1993 maar liefst 2,5 procent-punt lager te liggen dan in de overeenkomstige periode vorig jaar. De arbeidsquote laat duidelijk een stijging zien, even als de 'overige kosten' per personeelslid.

(vervolg van pagina 3)

niet verwonderlijk dat juist het aantal middelgrote bedrijven (20-50 werknemers) is toegenomen. Deze bedrijven zijn klein genoeg om flexibel te reageren en groot genoeg om de noodzakelijke investeringen in nieuwe technologieën te kunnen bekostigen.

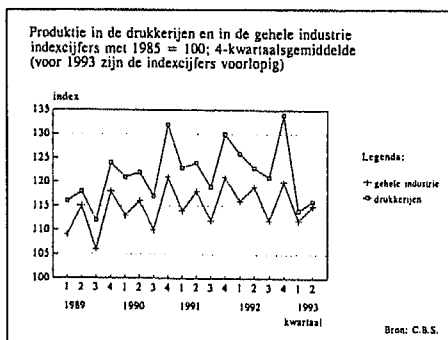
De hoge specialisatiegraad van de bedrijven zou ook een risicofactor kunnen betekenen. Orders die niet volledig binnen de specialisatie van een bedrijf liggen zouden niet uitgevoerd kunnen worden. Dit probleem wordt in toenemende mate opgelost door groepsvorming.

Een extra reden voor de afname van de gemiddelde bedrijfsgrootte in de grafische bedrijfstak vormt natuurlijk DTP. Veel van de prepress-activiteiten vinden tegenwoordig buiten de drukkerij plaats. Aan de andere kant zijn er ook bedrijven die verzending (veelal direct mail) in het dienstpakket opnemen. Met andere woorden, de plaats van de drukkerijen in de bedrijfskolom komt dicht bij de eindconsument, de lezer, te liggen.

Martin Carree *

Yvonne Prince

* Drs Martin Carree en drs Yvonne Prince zijn verbonden aan EIM Small Business Research and Consultancy in Zoetermeer en aan het Centre for Advanced Small Business Economics (CASBEC) van de Erasmus Universiteit te Rotterdam

BrancheBeeld

Redactie: Fons Bakkes (KVGGO), Wim Laman (KVGGO), Cees Pfeiffer (Graficus Magazine)

Vormgeving: studio WTTG - Gusti de Schipper

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd zonder schriftelijke toestemming van het KVGGO en/of redactie Graficus Magazine.

Nadere informatie: KVGGO, tfn 020 - 547 56 78. Onderzoeksrapporten verkrijgbaar bij de afdeling Verkoop Eigen Uitgaven KVGGO, tfn 020 - 547 54 27. Fax 020 - 547 54 75.